

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Висвітлено сучасний стан проблематики здоров'я населення України. Введено до наукового обігу поняття „медично-психологічний супровід людей з особливими потребами”. Обґрунтовано особливості медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами та визначено перспективні напрями цієї діяльності.

Ключові слова: здоров'я населення, медична та психологічна допомога, медично-психологічний супровід людей з особливими потребами.

Ю.Б. Мельник **ОСОБЕННОСТИ МЕДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ЛЮДЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ**

Освещено современное состояние проблематики здоровья населения Украины. Введено в научный оборот понятие „медико-психологическое сопровождение людей с особыми потребностями”. Обоснованы особенности медико-психологического сопровождения людей с особыми потребностями и определены перспективные направления этой деятельности.

Ключевые слова: здоровье населения, медицинская и психологическая помощь, медико-психологическое сопровождение людей с особыми потребностями.

Y.B. Melnyk **FEATURES OF MEDICAL-PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS**

Illuminating the present state of health problems of the population of Ukraine. Permission for into scientific circulation concept of „medical-psychological support of people with special needs”. Substantiated features medical-psychological support of people with special needs and identified promising areas the activity.

Key words: health, medical and psychological assistance, medical-psychological support of people with special needs.

Постановка проблеми. Питання медично-психологічного супроводу соціуму є вкрай важливим для будь-якої держави та України зокрема. Це підтверджується даними щодо стану захворюваності населення, кількості людей з особливими потребами, а також рівня їхньої смертності.

За даними досліджень ЄБРР і Світового банку з'ясовано, що в період 1970-2010 рр. Україна “просунулась” на 92 позиції в класифікації смертності серед дорослих чоловіків (ймовірність померти у віці від 15 до 60 років), посідає зараз чи

не найвище місце серед країн світу, і на 97 позицій в класифікації смертності серед жінок. Загальні коефіцієнти смертності серед дорослого населення в Україні – одні з найвищих не лише в Європі, але й в світі і вищі ніж у найближчих сусідів – Молдови і Білорусі [1]. Проведені дослідження прес-службою Рахункової палати свідчать про те, що кількість інвалідів в Україні впродовж останніх 5 років зростає на 5,5% і на початок 2010 р. становила 2,6 млн осіб, або майже 6% загальної кількості населення. Серед них кількість інвалідів працездатного віку перевищує 1,5 млн. осіб [2]. Станом на 1 січня 2011 року кількість інвалідів уже становить 2,71 млн. осіб [3]. Невтішні статистичні дані щодо динаміки захворювань, інвалідності та смертності населення України свідчать про те, що з кожним роком ця проблема ставатиме все серйознішою й потребуватиме підвищеної уваги до її вирішення, а отже є актуальною для сучасної науки і практики.

Медична наука постійно вдосконалює традиційні методи лікування серцево-судинних, онкологічних та інших захворювань, привертаючи до себе увагу громадськості, але психологічна складова процесу лікування та медично-психологічне супроводження людей з особливими потребами у нашій державі часто-густо залишаються поза увагою. Проте, саме цей напрям діяльності має чимало перспектив щодо підвищення ефективності лікування, і тим самим, зменшення інвалідизації населення, а також покращення якості життя суспільства. Це зумовлює потребу теоретичного обґрунтування вихідних положень медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити сутність поняття „медично-психологічний супровід людей з особливими потребами”; теоретично обґрунтувати особливості та перспективні напрями медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами.

Аналіз складників цього терміну [4] дозволив визначити сутність поняття „**медично-психологічний супровід людей з особливими потребами**” – система професійної медичної і психологічної допомоги інвалідам щодо створення умов лікування та реалізації заходів, які мають забезпечити їм підтримку, допоможуть продовжити їхнє життя, покращити його якість.

Логіка побудови поняття „медично-психологічний супровід людей з особливими потребами” дозволяє визначити суттєві ознаки, що притаманні лише цій дефініції і відрізняють її від будь-якої іншої. Родовою ознакою цього поняття є система професійної медичної і психологічної допомоги інвалідам. Це цілісна, що складається з багатьох взаємопов’язаних компонентів, діяльність фахівців, яка забезпечує надання комплексної медично-психологічної допомоги. Видовою ознакою цього поняття є створення умов лікування та реалізації заходів, які мають забезпечити їм підтримку, допоможуть продовжити їхнє життя, покращити його якість. Діяльність фахівців, які її здійснюватимуть, передбачає як створення різноманітних умов, так і цілеспрямовану реалізацію спеціальних заходів з метою допомоги людині до початку лікування, під час лікування і після нього.

Цей супровід має здійснюватися комплексно фахівцями в галузі медицини та психології на засадах системного та мультидисциплінарного підходів, що дозволить дослідити загальні та окремі закономірності, визначити модель і стратегію лікування відповідно до захворювання. Медична складова цієї діяльності включає: діагностику, терапію, корекцію, реабілітацію, профілактику; аналогічно до неї – психологічна: психодіагностику, психотерапію, психокорекцію, реабілітацію та психопрофілактику.

Виникає потреба обґрунтування особливостей медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами, що забезпечуватиме теоретико-методологічне підґрунтя для побудови моделей, розробки технологій і методів діяльності тощо.

Розглянемо особливості медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами. Цей супровід є складним міждисциплінарним процесом, що зумовлює потребу в його дослідженні на основі системного підходу. Це найбільш складний підхід, оскільки він дозволяє розглянути особливості об’єкту дослідження як сукупність взаємопов’язаних елементів (компонентів) через такі аспекти: історичний, цільовий, структурний, функціональний, ресурсний, інтеграційний, комунікаційний. За своєю суттю він полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, відповідно до якої кожен об’єкт розглядається як велика складна сис-

тема і, одночасно, як елемент більш загальної системи. Отже, він припускає ви-членення категорій загального та окремого, які можуть виступати ступенями ви-вчення цієї проблеми. Якщо за сутнісною основою ця проблема може бути відо-бражена за допомогою системних характеристик, то за формою існування вона ві-дноситься до комбінованих, тобто одночасно виступає в тимчасовій, просторовій та інституційній формах.

На підґрунті аналізу сукупності вищезазначених теоретико-методологічних засад, здійснимо обґрунтування особливостей медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами як специфічної системи діяльності.

Виходячи з базисних постулатів системного підходу, наводимо особливості медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами, які безпосе-редньо пов'язані з цілями, функціями, структурою, ресурсами і особливостями взаємодії з середовищем, серед них такі.

1. Цілеспрямованість медично-психологічного супроводу людей з особли-вими потребами – наявність у системі цієї діяльності мети та цілей, а також пріо-ритету загальної мети системи перед цілями її елементів. Максимальний ефект функціонування та розвитку системи діяльності досягається тільки в разі спільно-го функціонування її елементів для досягнення загальної мети.

2. Нелінійність і альтернативність медично-психологічного супроводу лю-дей з особливими потребами – система цієї діяльності характеризується складніс-тю, динамічністю, а також хиткістю, яка не у всіх випадках є дисфункціональною, оскільки може виступати і як умова динаміки системи діяльності.

3. Емерджентність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – поява в системі цієї діяльності нових властивостей, не характерних для окремих елементів системи чи їх сукупності.

4. Структурність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – декомпозиція системи цієї діяльності на елементи, передбачає вста-новлення зв'язків між ними, а також визначення їх критеріїв і показників.

5. Ієрархічність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – дозволяє розглядати кожен елемент системи цієї діяльності як цілу

систему, сама ж система діяльності може розглядатися як елемент більш великої системи – метасистеми.

6. Комунікативність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – існування складної системи комунікацій в цій діяльності у вигляді взаємодії між суб'єктами цього процесу, а також зовнішнім середовищем.

7. Інтерактивність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – здатність системи цієї діяльності взаємодіяти та/або знаходитися в діалозі з усіма суб'єктами цього процесу.

8. Адаптивність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – створення динамічної рівноваги (гомеостазу), яка забезпечує адаптацію системи цієї діяльності до зміни показників здоров'я пацієнта та мінливих параметрів зовнішнього впливу.

9. Відособленість медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – властивість системи цієї діяльності, що визначає наявність кордонів з навколишнім середовищем.

10. Надійність медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами – здатність системи цієї діяльності зберігати високий рівень якості функціонування при встановлених умовах за встановлений період часу.

Звертаємо увагу, що медично-психологічний супровід носить соціальний характер, оскільки виникає на рівні механізмів взаємодії людей в соціальному середовищі, а наявність захворювання людини лише зумовлює його специфіку. Тому ця система діяльності є відкритою, а отже їй притаманні такі властивості відкритих систем: розширюваність; здатність до інтеграції; масштабність; інтероперабельність систем; переносність даних і персоналу тощо.

Система цієї діяльності відзначається складністю процесу реалізації, оскільки вона складається як з медичного і психологічного елементів, так і безлічі взаємопов'язаних компонентів, які їх характеризують [4]. Крім того, вона має одночасно впроваджуватися в тимчасовій, просторовій та інституційній формах.

Перспективні напрями медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами, на наш погляд, такі.

Запровадження систематичного комплексного медично-психологічного контролю за станом фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я людей з особливими потребами.

Поширення серед людей з особливими потребами знань з пропедевтики інфекційних, серцево-судинних та інших захворювань, а також формування навичок здорового способу життя та культури здоров'я особистості.

Превентивна просвіта громадськості та інформування людей з особливими потребами щодо виявлення ранніх симптомів хвороб, що сприятиме профілактиці та виявленню захворювань на ранніх стадіях. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів.

Відомо, що смертність може бути зменшена, якщо захворювання виявляються та лікуються на ранній стадії шляхом діагностики та скринінгу. Використання скринінгових програм дозволять проводити діагностику здорового населення щодо виявлення ранніх ознак хвороби. Це, в свою чергу, дозволить хворим особам своєчасно звернутися в спеціалізовані заклади для подальшої діагностики та лікування.

Важливим аспектом цієї діяльності має стати розширення доступу до економічно ефективною і своєчасною вакцинації задля запобігання інфекціям, які можуть завдати шкоди і без того послабленому здоров'ю інваліда. Це може суттєво допомогти зменшити смертність населення в нашій державі.

Сучасна медична наука активно розвивається, з'являються нові системні медикаментозні методи впливу на організм, збільшується перелік фармацевтичних препаратів та схем лікування. Але процедура впровадження нових препаратів має цілий ряд обмежень, яких необхідно дотриматися. Так, відповідно до вимог чинного законодавства нашої держави, підприємство-виробник фармацевтичної продукції повинен відповідати міжнародному стандарту GMP, а новий препарат, який запроваджується в Україні для лікування, повинен пройти ряд доклінічних і клінічних досліджень [5]. Лише за цих умов інноваційні фармацевтичні препарати дозволені для використання.

Психологічна галузь теж не стоїть на місці, в ній з'являються нові методи вивчення особистості та впливу на її психіку. В деяких іноземних державах (США, Франція та ін.) при традиційному лікуванні та під час ремісії уже звичними є використання додатково психологічних методів, активно запроваджуються методи музикальної терапії, ароматерапії, техніки релаксації, медитації тощо, які доказово підтвердили ефективність впливу на психофізичний, емоційний стан пацієнтів.

Зазначимо, що поряд з цим існує чимало сумнівних та явно шкідливих для здоров'я людини нетрадиційних засобів, які вже не обмежуються травами, біологічноактивними добавками, висівками, продуктами земної кори тощо. З'являються і досить екстравагантні методи медичної та психологічної допомоги, наприклад: практики ThetaHealing, Нoma-Therapie та ін., які не мають підтвердження їх ефективності в межах доказової медицини. Проте, це не скільки не хвилює хворих, які сподіваються за їх допомогою одужати. Зазвичай, не враховуючи ефект плацебо, такі нетрадиційні засоби є небезпечними для життя хворих і майже завжди затримують початок загальноприйнятого лікування.

Звертаємо увагу, що медично-психологічний супровід людей з особливими потребами має здійснюватися виключно з дотриманням науково обґрунтованих стандартів лікування та з урахуванням нормативно-правових документів, які регулюють цю діяльність у межах чинного законодавства України. Це покладає певні обов'язки на державу, а саме: розробку та прийняття документів, які забезпечуватимуть нормативно-правову базу з означеної проблеми; розробку та впровадження державних програм підтримки спеціалізованих медично-психологічних служб і центрів допомоги людям з особливими потребами, які реалізовуватимуть різні моделі та технології медично-психологічного супроводу; видання науково-методичної та освітньо-інформаційної літератури; придбання для людей з особливими потребами необхідних фармацевтичних препаратів, сучасного медичного обладнання та його обслуговування тощо.

Висновки. Аналіз статистичних даних свідчить про негативну динаміку стану здоров'я населення України. Пошук нових напрямів вирішення питання

комплексної медичної та психологічної допомоги інвалідам зумовив теоретичну розробку проблеми медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами. В процесі вивчення цієї проблеми введено до наукового обігу поняття „медично-психологічний супровід людей з особливими потребами”, розкрито сутність цієї дефініції, здійснено теоретичне обґрунтування особливостей медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами, а саме: цілеспрямованість, нелінійність і альтернативність та ін.

Ця стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами. Подальші дослідження пов’язані з: розробкою нормативно-правової документації (стандарту мінімального пакету соціальних послуг з медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами); відкриттям спеціалізованих медично-психологічних служб і центрів, у яких реалізовуватимуться різноманітні моделі та технології комплексного медично-психологічного супроводу людей з особливими потребами; а також розробкою методичних указівок і практичних рекомендацій для спеціалістів які здійснюватимуть цю діяльність.

Список літератури

1. Світовий банк – Україна: огляд [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEINU>. — Назва с титул. екрану.
2. Кількість інвалідів в Україні за 5 р. зросла на 5,5% – до 2,6 млн. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/kolichestvo-invalidov-v-ukraine>. — Назва с титул. екрану.
3. В Україні постійно зростає кількість інвалідів – Бахтєєва. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://bnbnews.com.ua/news/community/> — Назва с титул. екрану.
4. Мельник Ю.Б. Теоретичні та методологічні засади медично-психологічного супроводу / Ю. Б. Мельник // Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі : зб. наук. ст. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. — Х. : ХНПУ; ХОГОКЗ, 2012. — С. 147-154.
5. Овчаренко Т. Механізм впровадження стандартів GMP у фармацевтичний сектор економіки України / Т. Овчаренко, В. Єрмолаєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — К. : КНУ, 2009. Вип. 107-108. — С. 90-93.